

АРТЪР КЛАРК МАЙМУНА В ДОМА

Превод от английски: Желяз Янков, 1979

chitanka.info

Баба смяташе, че това е направо отвратителна идея; но нали тя все още помнеше дните, когато прислужниците са били човешки същества.

— Ако си въобразявате, че ще седя в къщата с някаква маймуна — изсумтя тя, — много се лъжете.

— Недей да бъдеш толкова старомодна — отвърнах аз. — При това Доркас не е маймуна.

— А каква... какво е тогава?

Прелистих страниците на наръчника на Биологично-техническата корпорация.

— Чуй какво пише тук, бабе — рекох аз. — „Супершимпът Pan Sapiens (запазена фабрична марка) е разумен антропоид, получен чрез селективно развъждане и генетично видоизменение от чиста порода шимпанзета...“

— Точно каквото казах! Маймуна.

— „... и с достатъчно богат речник да разбира прости нареждания. Може да бъде обучен да върши всякакъв вид домашна работа или обикновен физически труд и е възприемчив, привързан, свикнал е към домашна обстановка и е особено подходящ за гледане на деца...“

— Деца! Би ли поверила Джони и Сюзън на една... на някаква горила.

Оставих наръчника с въздишка.

— Тук имаш право. Доркас струва доста пари и ако разбере, че малките изчадия я малтретират...

За щастие в този момент на вратата се позвъни.

— Подпишете, моля — рече разносвачът. Подписах и Доркас влезе в нашия живот.

— Здравей, Доркас — казах аз. — Надявам се, че тук ще си добре.

Големите ѝ печални очи се взираха в мен изпод гъстите вежди. Срещата бях далеч по-грозни човешки същества, макар че тя беше доста странна фигура — на ръст около четири стъпки и кажи-речи толкова широка. В спретнатата си проста униформа тя изглеждаше точно като домашна прислужница от някои от онези филми от началото на двайсетия век, но беше боса и ходилата ѝ покриваха удивително голямо пространство от пода.

— Добро утро, госпожо — рече тя в отговор малко провлечено, но напълно разбираемо.

— Тя може да говори! — изграчи баба.

— Разбира се — отвърнах аз. — Може да произнася над петдесет думи, а разбира двеста. Ще научи и още, докато привиква с нас, но засега трябва да се ограничаваме само с думите на страница четиридесет и втора и четиридесет и трета от наръчника. — Подадох наръчника на баба; за пръв път тя не можа да намери дори единствена дума, за да даде израз на чувствата си.

Доркас свикна много бързо. Основната ѝ подготовка — домашна прислужница клас А плюс възпитание на децата — беше превъзходна и към края на първия месец тя вършеше почти всички работи из къщи, от слагането на масата до преобличането на децата. Отначало имаше досадния навик да вдига нещата с краката си; за нея това беше толкова естествено, колкото ако използва ръцете си, и мина доста време, докато я отучим. Накрая една от угарките на баба свърши работа.

Доркас беше добродушна, съвестна и не се репчеше. Разбира се, не беше ужасно умна и някои неща трябваше да ѝ се обясняват надълго и нашироко, преди да разбере какво се иска от нея. Минаха няколко седмици, докато открих в какво е ограничена и започнах да се съобразявам с това; отначало ми беше ужасно трудно да помня, че тя все пак не е човешко същество и че няма никакъв смисъл да я занимавам с онзи вид разговори, с които ние, жените, убиваме времето си, като се съберем. Или не с някои от тях. Тя наистина проявяваше интерес към дрехите, а цветовете я очароваха. Ако я оставех да се облича както си иска, щеше да изглежда като избягала от карнавал.

Децата, както разбрах с облекчение, я обожаваха. Зная какво разправят хората за Джони и Сю и признавам, че има известна истина в това. Толкова трудно е да отглеждаш деца, когато баща им го няма повечето време, а на всичко отгоре и баба им ги глези, когато не гледам. Вярно е, че така прави и Ерик, когато се върне с кораба си на Земята, а аз съм оставена да се справям с резултатите от тези капризи. Никога не се омъжвайте за космонавт, ако сте в състояние да избегнете това: заплатата му може да е добра, но романтиката скоро изчезва.

Докато Ерик се върна от курса до Венера, натрупал триседмична отпуска, новата ни домашна прислужница вече се чувствуваше като член на семейството. Ерик я прие съвсем естествено; в края на

краищата той беше виждал далеч по-странни същества по планетите. Разбира се, помърмори малко за разходите, но аз изтъкнах, че сега, когато вече не върша голяма част от домашната работа, ще можем да прекарваме повече време заедно и да ходим по гости, което преди се беше оказало невъзможно. Предвкусвах отново малко светски живот, след като Доркас вече можеше да се грижи за децата.

А в Порт Годар имаше светски живот колкото щещ, макар че ни напъхаха наред Тихия океан. (Естествено, след случилото се в Майами всички големи ракетодроми са далеч, далеч от цивилизацията.) При нас непрекъснато се точеха разни знаменитости и гости от всички краища на Земята, да не говорим за по-далечни места.

Всяко общество има своя арбитър в модата и културата, своята *grande dame*, от която хем се възмущават, хем ѝ подражават всички нейни неуспели конкуренти. В Порт Годар такъв арбитър беше Кристин Суонсън. Съпругът ѝ беше началник на Космическата служба и тя не ни оставяше да забравим това. При всяко кацане на рейсов космически кораб тя канеше всички офицери от базата на прием в нейната елегантно антична резиденция от деветнайсетия век. Благоразумно беше човек да присъствува, освен ако няма много добро оправдание, дори и ако трябва да разглежда картините на Кристин. Тя си въобразяваше, че е художник, и по стените бяха окачени многоцветни цапотини. Да измислиш някоя вежлива фраза за тях беше една от големите опасности на приемите на Кристин; друга беше еднометровото ѝ цигаре.

Докато Ерик го нямаше, появи се нова партида картини: Кристин беше навлязла в „квадратния“ си цикъл. „Виждате ли, скъпи мои — обясняваше ни тя, — старинните правоъгълни картини са ужасно демоде... те просто не подхождат на космическия век. Там няма такива работи като горе или долу, хоризонтално или вертикално, така че едната страна на една действително модерна картина не бива да бъде по-дълга от другата. А в свършения случай тя трябва да изглежда досущ еднакво, както и да я окачите... точно сега работя върху този проблем.“

— Звучи малко логично — отбеляза тактично Ерик (все пак началникът си е началник). Но когато нашата домакиня се отдалечи достатъчно, той добави: — Не зная дали картините на Кристин са окачени правилно, но съм сигурен, че са обърнати към стената.

Бях съгласна с него; преди да се омъжа, посещавах няколко години художествената академия и смятах, че разбирам нещо от живопис. Ако имах безочieto на Кристин, бих могла да направя истинска сензация с моите платна, които сега събираха прах в гаража.

— Знаеш ли, Ерик — рекох аз малко ехидно, — бих могла да науча Доркас да рисува по-добре от това.

Той се разсмя:

— Би било забавно да опиташ някой ден, ако Кристин се разхайти.

Тогава забравих всичко по този въпрос и се сетих едва месец по-късно, когато Ерик се върна в космоса.

Точната причина за кавгата не е важна; тя възникна по повод някакъв план за благоустрояване, по който Кристин и аз заехме противоположни становища. Когато се върнах у дома, първото нещо, което видях, беше Доркас; тя разглеждаше цветните снимки в едно от седмичните списания... и аз си спомних думите на Ерик.

Оставих чантата, свалих шапката си и казах решително:

— Доркас, ела в гаража.

Мина известно време, докато измъкна моите картини с маслени бои и триножника изпод купчината захвърлени играчки, стари украшения за коледната елха, принадлежности за подводно плуване, празни кутии и изпочупени сечива (изглежда, Ерик никога не намираше време да поразтребви, преди да излети отново в космоса). От купчината измъкнах и няколко недовършени платна, които щяха да послужат като начало. Закрепих на триножника някакъв пейзаж, на който личеше само едно мършаво дърво, и казах: „А сега, Доркас, ще те уча да рисуваш.“

Планът ми беше прост и недотам честен. Макар че и в миналото маймуни доста често бяха пръскали боя върху платна, никоя от тях не беше създала истинско, правилно композирано художествено произведение. Уверена бях, че и Доркас не би могла, но пък кой щеше да знае, че аз съм я напътствувала. Тя можеше да обере всички лаври.

Всъщност не възнамерявах да излъжа никого. Макар че композицията щеше да бъде моя и аз щях да приготвя боите и да изпълня по-голямата част от замисъла, щях да предоставя на Доркас колкото си иска свобода на действие. Надявах се, че тя ще съумее да положи част от фона, като междуременно прояви и характерен стил

на рисуване. С мъничко късмет, пресмятах аз, тя вероятно ще смогне да свърши една четвърт от цялата работа. Тогава бих могла да твърдя горе-долу с чиста съвест, че всичко е нейно дело — та няма Микеланджело и Леонардо не са подписвали творби, които до голяма степен са били дело на техни помощници? Щях да бъда „асистент“ на Доркас.

Трябва да призная, че останах малко разочарована. Макар че Доркас бързо схвана в общи линии какво се иска от нея и скоро започна да използва четката и палитрата, тя рисуваше доста нескопосно. Непрекъснато местеше четката от едната ръка в другата, сякаш не можеше да реши с коя ръка да рисува. Наложих се накрая аз да свърша почти цялата картина, а тя просто мацна тук-там няколко петна.

Все пак едва ли бих могла да очаквам, че след два-три урока тя ще стане голям художник, пък и това нямаше никакво значение. Ако Доркас е профан в живописа, просто ще трябва да попресия още малко истината с твърденията, че всичко е нейно дело.

Не бързах никак, такива неща не бива да се претрупват. В края на втория месец изпод четката на Доркас излязоха десетина творби, всяка от тях на внимателно подбрани теми, които би трябвало да са познати на едно супершимпанзе в Порт Годар. Между тях фигурираха скица на лагуната, изглед от нашия дом, импресия от един нощен старт от ракетодрума (цялата в ослепителна светлина и огнени експлозии), рибарски пейзаж, палмова горичка — клишета, естествено, но всичко друго би предизвикало подозрение. Предполагам, че преди да дойде при нас, Доркас не беше виждала кой знае колко от външния свят зад стените на лабораториите, където е била отгледана и обучена.

Най-добрите от тези картини (а някои от тях действително бяха добри — в края на краищата, позволете ми да разбирам) окачих из къщата на места, където моите приятели едва ли биха пропуснали да ги видят. Всичко вървеше чудесно: след предизвиканите от възхищение въпроси следваха удивените възклицания „нима!“, когато скромно отричах, че имам нещо общо с картините. Някои проявиха скептичност, но аз скоро се справих с това, като дадох възможност на неколцина близки приятели да видят как Доркас твори. Подбрах зрителите измежду невежите в изкуството, а картината беше някаква абстракция в червено, златисто и черно, която никой не дръзна да

критикува. По това време Доркас можеше да симулира вече съвсем добре, както буфосинхронистите в киното.

С цел да се поразчуе раздадох някои от най-добрите картини, като се правех, че не ги смятам за нещо повече от забавни новости, но същевременно показвах лека нотка на ревност. „Наела съм Доркас, подчертах аз сухо, да работи за мен, а не за Музея на съвременното изкуство.“ При това внимавах много да не правя никакви сравнения между нейните картини и картините на Кристин; за това разчитах твърдо на нашите общи приятели.

Когато Кристин дойде да ме види, уж да обсъдим кавгата си „като две разумни същества“, знаех, че тя е в отстъпление. Така че капитулирах грациозно, докато пиехме чай в гостната под едно от най-внушителните произведения на Доркас (пълнолуние над лагуната — много хлад, меланхолия и загадъчност. Действително се гордеех много с тази картина.) Не споменахме нито дума за картината или за Доркас, но очите на Кристин ми казаха всичко, което исках да зная. Следващата седмица една подготвяна от нея изложба беше тихомълком отменена.

Комарджиите твърдят, че човек трябва да напусне играта, когато печели. Ако бях помислила, щях да разбера, че Кристин няма да остави този въпрос току-така. Рано или късно тя щеше да контраатакува.

Тя избра момента добре, като изчака децата да идат на училище, бабата да тръгне по гости, а аз тогава бях отишла в търговския център от другата страна на острова. Тя вероятно първо е телефонирала, за да се увери, че у дома няма никой, т.е. няма човек. Бяхме казали на Доркас да не се обажда по телефона, защото нейните опити в началото не бяха успешни. Гласът на едно супершимпанзе по телефона е точно като този на някой пияница, а това може да доведе до всякакви усложнения.

Мога да си представя от начало до край как са се развили нещата: Кристин сигурно е спряла с колата пред нас, дала е израз на голямото си разочарование от моето отсъствие и се е самопоканила вътре. Тя начаса би се заловила да обработва Доркас, но за щастие бях взела необходимите мерки да инструктирам човекоподобния си колега. „Доркас прави — бях повтаряла аз многократно всеки път, когато завършихме някое от нашите произведения. — Не госпожа прави... Доркас прави.“ Накрая бях сигурна, че тя самата повярва това.

Ако тази промивка на мозъка и ограниченията на едно словно богатство от петдесет думи са посмутили Кристин, тя не е останала смутена задълго. Тази дама действуваше прямо, а Доркас беше хрисима, покорна душа. Решена да разобличи измамата и заговорничеството, Кристин сигурно е изпитала задоволство от бързината, с която са я завели в студиото в гаража; тя сигурно е била и малко изненадана.

Пристигнах у дома около половин час по-късно и щом видях колата на Кристин, паркирана край тротоара, разбрах, че ме чака нещо неприятно. Можех само да се надявам, че съм дошла навреме, но още с влизането си в необичайно тихия дом разбрах, че е твърде късно. Нещо бе станало. Кристин не можеше да не говори, та дори ако я слушаше само някаква си маймуна. За нея мълчанието беше също такава предизвикателство, каквото е и празното платно — то трябваше да бъде запълнено със собствения ѝ глас.

В къщата цареше пълна тишина, нямаше никакъв признак на живот. С все по-растящо безпокойство минах на пръсти през гостната, столовата, кухнята и оттам излязох през задната врата. Вратата на гаража беше отворена и аз надникнах предпазливо.

Гледката беше болезнено откровение. Свободна най-сетне от моето влияние, Доркас беше оформила вече свой собствен стил. Тя рисуваше бързо и уверено... но не така, както толкова грижливо я бях учила. А що се отнася до темата...

Бях дълбоко засегната, когато видях карикатурата, която доставяше такава нескрито удоволствие на Кристин. След всичко, което бях направила за Доркас, това ми се стори черна неблагодарност. Естествено, сега разбирам, че не е имало никаква злонамереност и че тя просто е изявявала себе си. Психолозите и критиците, които написаха онези абсурдни програмни бележки за нейната изложба в залата Гугенхайм, твърдят, че нейните портрети хвърлят ярка светлина върху взаимоотношенията човек–животно и че ни дават възможност за пръв път да погледнем човешката раса отвън. Но аз не виждах портрета по този начин, докато нареждах на Доркас да се върне в кухнята.

Защото темата не беше единственото нещо, което ме разстрои: терзаеше ме най-вече мисълта за всичкото онова време, което бях прахосала да усъвършенствувам нейната техника... и нейното

възпитание. Тя беше забравила всичко, казано ѝ от мен, докато седеше там пред триножника, скръстила неподвижно ръце пред гърдите си.

Дори тогава, в самото начало на нейната кариера на независим художник, беше мъчително ясно, че в който и да било от бързо движещите се крака на Доркас се крие повече талант, отколкото в моите две ръце.

Публикувано в списание „Наука и техника“, броеве 13-14/1979 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.